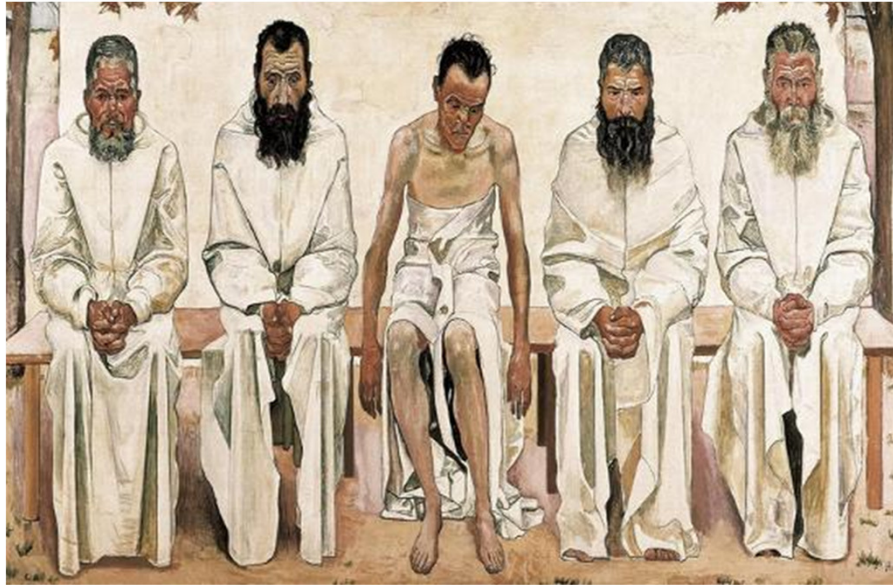

EUTHANASIE: VOLTOOID LEVEN

Thierry VANSWEEVELT

Hoogleraar Gezondheidsrecht en Aansprakelijkheidsrecht

Universiteit Antwerpen

Advocaat Dewallens & partners

Voorzitter AHLEC (www.ahlec.be)

Antwerp Health Law and Ethics Chair

TOEPASSINGSGEBIED: LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

“Pil van Drion: NDL jurist Huib Drion: in 1991: **ouderen** zouden veel rust vinden als zij konden beschikken over dodelijk middel om zelf levenseinde te kunnen bepalen: NRC 19/10/1991: www.nrc.nl

- Geen scherpe scheiding tussen oud en niet-oud
- Vermeldt **75 +**
- “Oude hulpeloze mensen in een wzc, stil in een hoekje voor zich uitstarend of wat onverstaanbare dingen mompelend, vaak niet in staat zelf het eten tot zich te nemen, op verzorgers aangewezen voor al hun behoeften...”
- Misschien valt er iets voor te zeggen de pil, om te beginnen, te beperken tot de alleen wonende bejaarden (zelfdoding raakt (te) ingrijpend het leven van de partner)

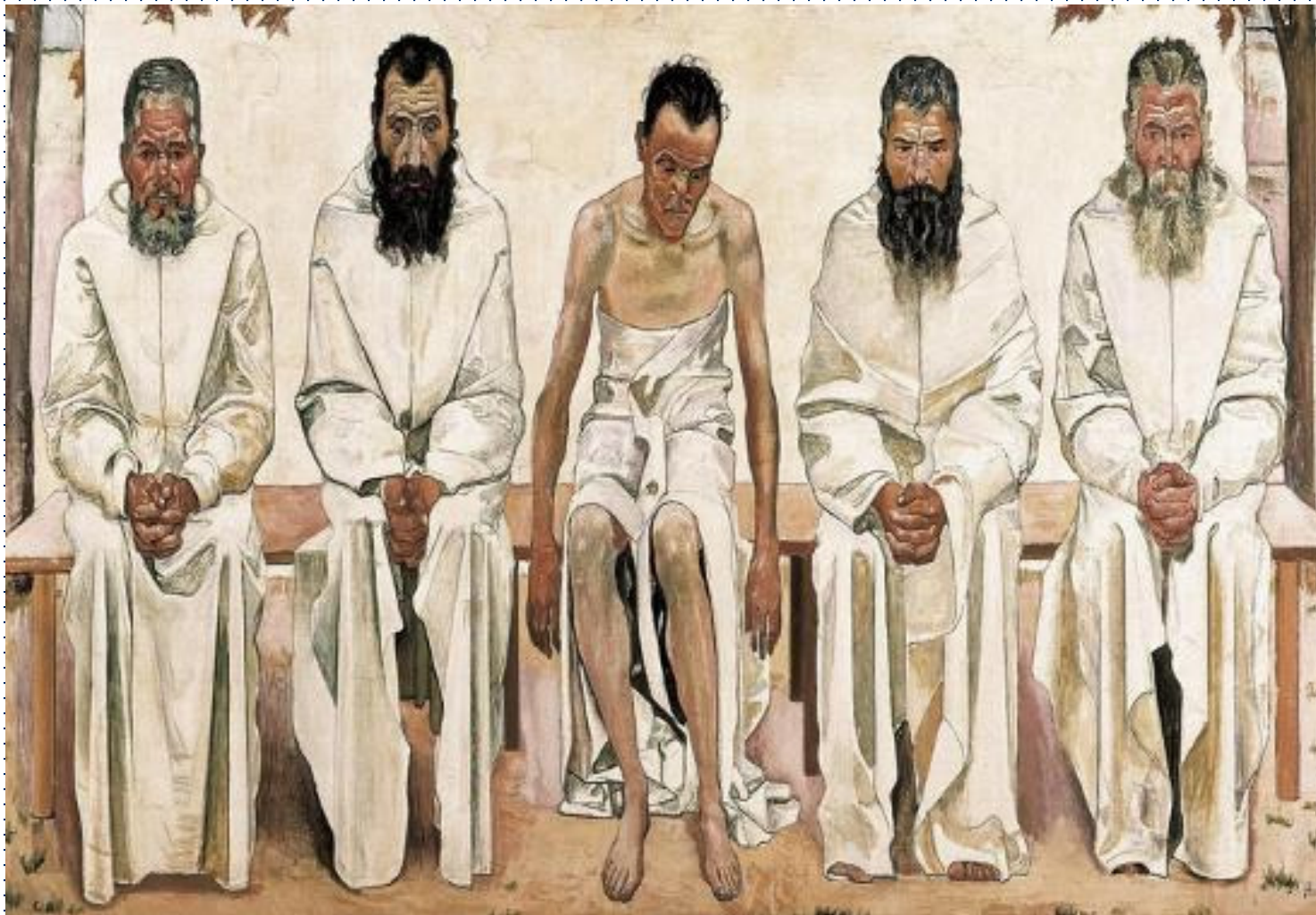
LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

- Zaak Brongersma: **86-jarige**, NDL oud-senator: zinloosheid van leeg bestaan na druk leven
- Zaak **93-jarige** Amelie Van Esbeen: na val bedlegerig, ogen te slecht voor lezen of TV, slecht gehoor, mooie leeftijd/klaar met leven: gaat in hongerstaking om euthanasie te verkrijgen, veel persaandacht =>sterft uiteindelijk na euthanasie
- Lutgart Simoens: **91-jarige** voormalige Radio 2 -presentatrice

Voltooid leven: sprekers te jong?
Inlevingsvermogen? 🗣️
Voortschrijdend inzicht ouderdom?

Ferdinand Hodler (1892): Die Lebensmüden (Tired of life)

Sándor Márai: boek Gloed (1942)

“Mensen worden langzaam oud, niet in één keer, nee, eerst worden je ogen oud, of je benen, je maag, je hart, Zo wordt een mens oud, in delen.

En dan begint de ziel oud te worden...je levenslust wordt oud en je zin om onder de mensen te zijn (...) alles herhaalt zich zo vreselijk voorspelbaar.

En als dat verlangen naar vreugde voorbij is, blijft er niets anders over dan herinneringen of ijdelheid, en dan word je werkelijk oud, onherroepelijk.

En op een dag word je wakker, je wrijft in je ogen en weet niet meer waarvoor je wakker geworden bent.

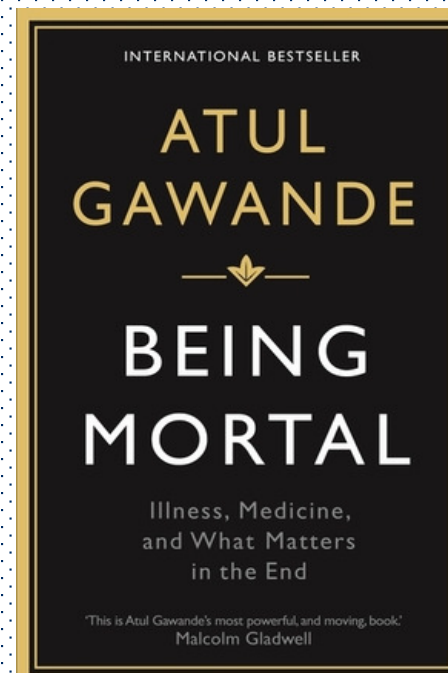
Er kan niets verrassends meer gebeuren (...), want je kent alle mogelijkheden, Je verwacht niets meer, niets goeds en niets slechts...en dat is ouderdom.”

Atul GAWANDE: boek “Being Mortal” (2014)

“People have priorities besides simply prolonging their lives.

Their top concerns include avoiding suffering, strengthening relationships with family and friends, not being a burden on others, and achieving a sense that their life is complete.

The question is how we can build a health care system that will actually help people achieve what’s most important to them at the end of their lives.”

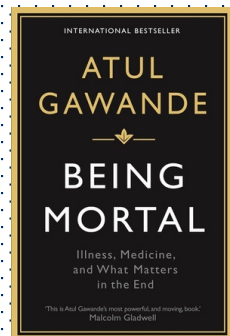
Atul GAWANDE: boek “Being Mortal” (2014)

“Neurosurgical operation with a 20 % chance of quadriplegic.

Neurosurgeon: *“I need to understand how much you’re willing to go through to have a shot at being alive and what level of being alive is tolerable to you”*

Patient: *“Well, if I’m able to eat chocolate ice cream and watch football on TV, then I’m willing to stay alive”.*

Dad of the author with spinal cord tumor: *“No, I couldn’t accept a life of complete physical paralysis, of needing total care. I want to be capable of not only being with people but also still being in charge of the world and life.”*

LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

- **NDL Perspectief-onderzoeksrapport 2020: < www.zonmw.nl:**
 - ❖ **0,18% van alle personen > 55 jaar of 10.156 mensen: actieve doodswens + wens tot levensbeëindiging zonder ernstige ziekte**
 - ❖ **Vaak fysieke en mentale klachten, ruim de helft is alleenstaand, vaak wonend in stedelijk gebied, oververtegenwoordiging van vrouwen en helft uit lagere sociale klasse**
 - ❖ **Versterkende factoren: piekeren, aftakeling, eenzaamheid (geen partner, vrienden, kinderen), geen invloed op hun leven, niet vrij**
 - ❖ **Term 'voltooid leven' niet passend: in de zin van bepaalde levensfasen die voorbij zijn bij gezonde 70-plussers; er is integendeel doorgaans sprake van (ondraaglijk) lijden**
 - ❖ **Zelfdodingsmiddel niet voor onmiddellijk, maar rustgevend => zelf regie nemen over levenseinde, zonder afhankelijk te zijn van een arts**

3° MATERIELE VOORWAARDE: GEZONDHEIDSTOESTAND PATIENT

3° voorwaarde: De gezondheidstoestand van de patient:

a) Subjectieve voorwaarde: aanhoudend en ondraaglijk fysiek of psychisch lijden

b) Objectieve voorwaarde: een ernstige en ongeneeslijke door ziekte of ongeval veroorzaakte aandoening = een medisch uitzichtloze toestand

⇒ een medisch classificeerbare lichamelijke of psychische ziekte

⇒ formeel criterium: ondraaglijk lijden kwalificeren als een uitzichtloze depressie, volstaat.

TWEE SOORTEN LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN

1) **Na ernstige, ongeneeslijke aandoeningen: kanker, hart-, nier-, longproblemen...levensmoe!**

- => **wettelijke voorwaarden vervuld**
- => **valt onder Euthanasiewet**

2) **Zonder klassieke ernstige en ongeneeslijke aandoeningen:**

○ **Deus ex machina: zowel in NDL als B:**

○ **Stapeling ouderdomsaandoeningen / Polypathologie**

LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

- **NDL:RTE: 2017: 6.585 euthanasiemeldingen**
 - Duidelijkere, aparte categorie: “Stapel van ouderdomsaandoeningen” (293 meldingen of 4,4%)
 - Osteoporose, artrose, incontinentie, slechtziendheid en slechthorendheid
 - Ook 1 aandoening volstaat: bv. osteoporose
 - Kan ondraaglijk lijden uitmaken en medisch uitzichtloos zijn
 - Stapel kan hoog of laag zijn
 - Afhankelijk van: persoonlijkheid, waardenpatroon, sociale omstandigheden, draagkracht, vermogen tot zingeving

LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

- Merendeel van levensmoeheid kan en wordt ondervangen onder de Euthanasiewet.
- B: FCECE: 2021: 2.699 euthanasiemeldingen
- Aparte categorie “Polypathologie” (478 meldingen of 17,7%)
- Zeer heterogeen: kankers, aandoeningen zenuwstelsel (o.a.Parkinson), terminaal hartlijden en chronisch longlijden, ...
- en ouderdomsaandoeningen (mobiliteits-, visus-, gehoorstoornissen, incontinentie) => fysiek en psychisch lijden (= levensmoeheid)
- => aftakelingsproces = medische aandoening + ondraaglijk lijden: geen zinvol leven meer

OUDERDOMSAANDOENINGEN EN VOLTOOID LEVEN

- **Formele stelling in NDL en B is:**

- Lijden als gevolg van ouderdomsaandoeningen: medische grondslag

- Lijden op grond van voltooid leven: geen medische grondslag

- **Mijn stelling: is een zeer formeel en subtiel onderscheid**

- **Bijna alle ouderen lijden aan...ouderdomsaandoeningen**

- **Als zij dat lijden ondraaglijk vinden => komen ze in aanmerking voor euthanasie op basis van opstapeling of polypathologie**

-

OPSOMMING OUDERDOMSAANDOENINGEN

○ **Slijtage van:**

❖ **Zintuigen: gezichtsstoornissen, gehoorstoornissen**

❖ **Gewrichten: artrose**

❖ **Bot: osteoporose**

❖ **Hart en bloedvaten: hartfalen: kortademigheid, vermoeidheid, vocht**

❖ **Afweersysteem: infectieziekten, huidaandoeningen, ...**

❖ **Hersenen: vergeetachtigheid, concentratieproblemen, reactiesnelheid**

❖ **Spiieren en zenuwen: evenwichtsproblemen, verzwakking spieren**

TERUGKOPPELING VOORBEELD DRION:

Vermeldt **75+**

- *“Oude hulpeloze mensen in een wzc, stil in een hoekje voor zich uitstarend of wat onverstaanbare dingen mompelend, vaak niet in staat zelf het eten tot zich te nemen, op verzorgers aangewezen voor al hun behoeften...”*
- Niet in staat zelf te eten + hulp nodig voor al hun behoeften
- => ouderdomsaandoeningen
- Opstapeling of polypathologie + ondraaglijk lijden
- Komen in aanmerking voor euthanasie

LEVENSMOEHEID/VOLTOOID LEVEN/KLAAR MET LEVEN

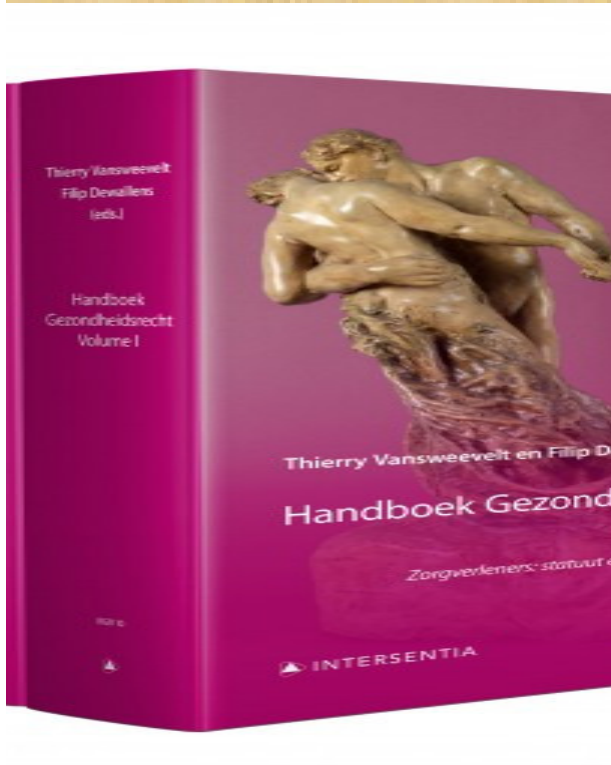
- ❖ Dus enkel uitzonderlijk geen mogelijkheid voor euthanasie bij levensmoeheid, als er geen enkele medische factor aanwezig is: bv.:
- ✓ Levensmoe om louter financiële redenen.
- ✓ Levensmoe wegens liefdesverdriet
- ✓ Levensmoe om externe redenen, bv. situatie in de wereld...
- ✓ Levensmoe bij patiënt zonder één enkele medische aandoening: uitzonderlijk

Take home message

- ✓ **Is een wettelijke regeling voltooid leven wenselijk?**
- ✓ **NEEN, overbodig:**
- ✓ **Levensbeëindiging wegens voltooid leven is nu al mogelijk onder de Euthanasiewet én wordt de facto al toegepast:**
- ✓ **Stapeling van ouderdomsaandoeningen**
- ✓ **Polypathologie**
- ✓ **Essentieel is goede formulering in registratiedocument:
motivering van welke ouderdomsaandoeningen + ondraaglijk lijden**
- ✓ **Specifieke wet met andere voorwaarden zou Euthanasiewet kunnen uithollen: lagere drempels en minder voorwaarden?**

Take home message

- ❖ Handboek Gezondheidsrecht
- ❖ Tweede editie september 2022!